

ditat beatique; ita Rabanus. Jansenius vero haec quasi per admirationem dicta accepit, q. d. O quae lis et quantus est ille in quem timens Deum suam collocat fiduciam, semper ad illum respiciens! Quantus est ille cui ipse innititur, et quem præ sua fortitudine habet, dicens: « Diligam te, Domine, fortitudine mea! » Hic sensus nervosior, sed prior simplicior est. Præclare S. Gregorius Nazianzenus in *Dicitur*: « Alii, sit, aurum, ali optpare instructas menses, hoc est vita Iudibia, ali sericas telas, ali frugiferas terras, ali denique quadrupedum greges in prelio habent; ego vero Christum, amplissimum opum instar duxo: quem utiam aliquando nuda mente pro multis inuitu contingat! » Cæteræ autem mundus habeat.

S. Augustinus, lib. I *De Consensu Evang.* cap. xvii, querit cur Romani, coletores deos omnium gentium, non colerint Deum Hebreorum, cum Hebrewos, neque ac alias gentes, subjungassent. Nam, ait, colerunt alii gentium deos, quas Romanum subiecti imperium, presentim cum eorum sententia esset omnes deos colendos esse sapienti; ne responderet dicens: « Nihil rostat ut dicam, nisi quia solum se coli voluerit, » q. d. Quia Deus Hebreorum, utpote verus et solus, totum poscebat cor, totum affectum, nec eum in alios dividi patiebatur; insulso ergo maluerunt illo carere, quam reliquias omnibus. Igitur Deus noster in se solus vult respici, solus vult amari et coli, qui solus divino, id est omni amore et honore est dignus. Et qui hoc facit, sentit quod ipse solus sit fortitudo, gloria omneque bonum nostrum.

Oculi DOMINI SUPER TIMENTES EUM. — Tigurina: Amatores suis respectus Dominus, q. d. Oculi dei jugiter respiciunt et intenti sunt in timore; se, ut eos dirigant, protegant, liberent et donis omnibus locupletent. Nota: Oculi Domini lucidissimi sunt, benignissimi et potissimum: quicquid et omnes necessitates timentium se conspicunt, et eorum misericordia, eisque succurrere possunt et volunt. Ille Deus totus est oculus: Deus, sit Plinii, lib. II, cap. vii, totus est sensus, totus visus, » Unde *Oris*, id est Deus, *από τοῦ θεοῦ δίειται*, id est *απόδοιται*, alii *Banaseenus*, lib. I *De Pide*, cap. xi, que Deus omnia etiam secretissima et intime cordis pervidet. Ipse enim, ut sit S. Augustinus, totus est lux, uno ipso est prima increta et immensa lux omnia illuminans. Tiberius Caesar, teste Plinio, lib. XI, cap. xxxviii, et Suetonius in *Tiberio*, cap. lxvi, oculos habebat splendidos, adeo ut nocte in tenebris sine lumine, ex hoc solo oculorum surorum splendore litteras videtur et legeret. Sic et Caius Marius ex oculis radios vibrabat, quibus percussus et percussus restitutus est qui eum occidere destinata, teste Plutarcho in *Mario*. Multo lucidiores et fulgidiores oculos habet Deus, qui omnia circumspectum, omnia lustrant, uno illuminant et illustrant; sunt enim

instar solis, uno longe radiantiores sole, uti dixit cap. xxii, vers. 28. Cogita si regis alicuius oculi tam magnus, tam lucidus esset, quam est sol: quid non videret, quid non illuminaret? Alipi Dei oculus est instar solis, uno longe major et laetior sole. Quis ergo ejus aspectum et lucem fagiati? Quocirca *Psalmus*, *Psalmus* cxxxviii, 14: « Et dixi, inquit: Forsitan tenebrae concubantur me, et noctis obscurabuntur a te, et non sicut dies illuminabitur: sicut tenebrae ejus, ita et lumen ejus. »

Porro uti lucidissimi, si et utriusque justissimi sunt Dei oculi, ut et quemque non timenter se pro demeritis castiget. Unde Beda in *Proverbus*: « Aude Dei vultum, inquit, nil præx constat in uestitu. » Quin et Seneca, in *Proverbis*: « Nullum, at putaveris esse locum sine teste. » Quare merito suspirat S. Bernardus, serm. 15 in psal. Qui habitat: « O! si mihi, ait, continget certum esse nihil esse in omnibus nobis illam offendens oculum, qui solus perfecte novit quid sit in homine, videns in eo et quid in se ille non videt. »

19 et 20. PROTECTOR (scilicet est Dominus, qui immediate præcessit) POTENTIA, FIRMAMENTUM VIRTUTIS, TEGIMENTUM ARDORIS, ET UMBRAECLUM MERIDIANI. DEPRECATIO OFFENSIONIS, ET ADIUTORIUM CASUS, EXALTANS ANIMAM, ET ILLUMINANS OCULOS, DANS SANTITATEM, ET VITAM, ET BENEDITIONEM. — Proemium Illustris dei Epitheta, ut iis ostendat quantus sit ille, in quem timentes Deum sperant, ut merito idcirco heati censendi sint: « Ipse enim, ait Rabanus, est protector potestus, ab omni adversitate protegens eos, firmamentum virtutis, confortans illos: ipsa est tegimen eorum contra ardorem tentationis, et umbraclum contra validum astum persecutorum (hunc enim meritis significavit); ipsa est propitiatio delens delicta offensionis: hic præstet adiutorium suis, ne cadant in peccatis maximis; excellans animas fidelium surorum in culmine perfectionis, et illuminans oculos mentis eorum, præbebas eis gratiam infernae contemplationis; dat ipsa sanitatem incorruptionis, vitam immortalitatem et benedictionem perpetuam hereditatis: Venit, inquit, beneficii Patris mal, perinde regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. »

Porro hec decem epitheta in quinque partit et combinare possumus. *Primum* par est « protector potestus », id est potens, q. d. Deus sua potentia, qua est omnipotens, quasi clypeo impenetrabili, protegit timentes se. Idem est « firmamentum virtutis », id est roboris, hoc est robustum, ut ei secundum inniti licet, utque per illud omnia fortia aggredi audieramus, eaque opera compleamus. Graeca pulchritus et significantius habent: ὑπαρχόν, διατίξις, κατάργησις; quod Tigurina vertit: *Dominus est potens praesidium firmamentumque validum*; ali: *Dominus est protectio potentissima, et fulcimentum validissimum*; Syrus: *Dominus fiducia est magna, et protegens ab*

timore. Proprie *tæktonikos*: est *defensio* et *propugnatio*, que fit per scutum; *zætæ* enim est *parma*, *clypeus*, scutum propriæ rotundum quo ut-hantur Lacedemoni; sicut *zætæ*, quo Thracæ; inde *zætæ* est *clypeo protego*; *zætæ* est *bellator scutulus*; *zætæ* est *strenue defendo* et *propugno*; *zætæ* est *stronous propagulator*, qui clypeo suo aliquem protegit. Sicut ergo Gedon, Iephé, Samson, David, Judas Machabeus, etc., fuerū hyperaspistes Israëli, Judgeorū: sic Deus est *hyperaspistes* et *propugnator* acerimus omnium situmentum. Alludit ad illud Dei ad Abraham, Gen. xi, 1: « Noli timeri, Abraham, ego protector tuus sum; » Hebreo *ωστὶ μέγε λόγος*, id est *ego sum scutum tuum*; Septuaginta, *ego hyperaspistes tuus*. Vide ibi dicta, ut ad illud *Psalmus* xc, 5: « Scuto circumdat te veritas ejus; » et *Psalmus* v, 13: « Domine, ut scuto bone voluntatis tuae coronasti nos. » Dixi magna piorum est consolatio, quod Deus eos circumdat et protegit instar scuti, excipiens sollicitus et infringens omnium tela, que a demoni, carne et mundo in pios jadunum, ita ut prius Deum tangere debeat, quam ad pios pervenire quoniam, a Deo autem repellunt vel eliduntur, ut ad pios nequebant vel non nisi refracta, clisa, infirma et languida perveniant.

Porro Deus protector triplex sicut adhuc custodiā: primam, hominum; secundam, angelorum; tertiam, sui ipsius. Audi S. Bernardum, serm. 15 in psal. Qui habitat: « Quoniam in me speravit, liberabo eum. Non in vigilibus non in homine, non in angelo, sed in me, inquit, speravit; nihil horum nisi ex me, neper ipsos exspectavit; nihil horum nisi ex me, neper ipsos exspectavit. Omne enim datum optimum, et omnia domum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, Jacob, 1. Ex me vigilibus hominum utilis, circa opera utique manifesta: cisnimur custodes homines deputavi. Ex me excubie angelorum observantium, secretos motus spiritualiter sollicitantium, propulsionem suggestores iniquos. Ceterum intimæ sunt eustodia secretissimæ intentionis, non modo ex me, verum etiam per me quod necesse est, quod illo quidem humana nequeat, sed non angelicus quoque oculus penetrare. Igitur Deus dicitur « deprecatio offensionis », scilicet passiva vel objectiva, hoc est a quo depreciamur custodiam (ut habent Graeci, ne spiam offendamus et impingamus, idem est adiutorium, ne cadamus; vel, si cederimus, ut illico resurgamus). Est Hebrei enim sepe activa summi pro passivis, abstracta pro concertis, potentiam pro objecto. Sic passim in Psalmis Psaltes ait Deus: « Tu es spes mea, » id est objectum spesi meæ, sive res a me sperata: « Tu es gloria mea, » id est objectum glorie meæ, tu es in quo et de quo gloriatur: « Tu es patientia mea, » id est spes quem patitur. Sic inde dicitur « deprecatio offensionis », id est is, quem deprecatur, ne ubi nos offendere et labi permitat; nam deprecari et precari sunt contraria: precari enim bonum, ut detur; deprecari malum, ut a nobis avertatur. Ille Ovidius, lib. I *De Ponto*, elegia 2:

Sepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem; quasi dicat: Nunc precor mortem, ut me tollat nunc deprecor, ne me tollat; quasi dicat. Nunc velle mori, nunc nolle. Sic deprecari periculum est illud aversari, et precari ne eveniat. Ille deprecari per metalepsin est amoliri et da-

pelle, ut cum ait Cicero orat. 4 in *Verrem*: « Nunc vero quid faciat Hortensius? avaritiae crimina frugalitatis laudibus deprecetur » id est depellat, et ita oret, ut ne quis avarus existimat, sed magis frugalis. Et orat pro *Plaueo*: « Nec me solum deprecarem, id est servatorum, fortunarum tuarum, sed comitem sociumque profitebor. » Et Plinius lib. XVIII, cap. II: « Etiam parleas incendiorum depreciationibus conserbuntur, » id est certis verbis, que vim habeant avertendia incendia in aliis. Sic quod Deus est « deprecatio », id est deprecator, hoc est servator, depulsor et propagulator « offensionis ». Atque hic sensus magis congruit cum Graecis. Igitur Deus est « deprecatio », hoc est amolitio sine amotio « offensionis », puta custodia ab offensione, ut habent Graeca, q. d. Deus est custodia, id est custos, qui suos ab offensa custodit, eamque longe ab eis amonet et amolit. Minus genuine ergo Rabanus et Lyranus sic exponunt: « Deus est deprecatio offensionis, » id est « deprecatio non pro offensione exaudiens ». Esto hic sensus alii iam datis subseriat, cum illoque coheret. spectat, finis; quod ad electionem, salus; quo ad se, ipse novit. Quid est Deus? voluntas omnipotens, benevolentissima virtus, lumen eternum, incommutabilis ratio, summa beatitudine; cream mentem ad se participandum, vivificans ad sentientem, affieiens ad appetendum, dilatans ad capiendum, implens ad felicitatem, circumdans ad securitatem. Quid est Deus? Non minus pena perversorum, quam humilium gloria. Est enim rationabilis quedam equitatis directio, inconcubilis atque indeclinabilis, quippe attingens ubique; cui illisia omnis pravitas conturbetur necesse est. Quidni in hanc omne tumidum vel distortum impingat et conquassetur? »

Quartum epithetorum Dei pat est: « Exaltans animam, et illuminans oculos; » Tigrina: « Amant exigit, oculos illuminat; » Syrus: « Letitia cordis, et lumen oculorum, q. d. Deus est, qui animam in malum quolibet, sive culpe, sive ponere et adversitatis enuslibet prolapsam erigit. Idem est, qui oculos mentis tunc ignorantiæ caecitatem, tum morore tabescentes illuminat, exhilarat et letificat. Lux enim quia exhilarat, hinc symolum est letitiae, sicut caligo tristis. Igitur Dominus est in latere justorum, ut suos oculos in eorum necessitates intendat. Illis est « protector » potens, quia eos defendat a malo; et « firmamentum » forte, quia ipsos stabilitatem in bono: illis est « tegimen » ab astu, cum a mala corporis protegit; et « umbraculum » a meridie, cum a superbia ex bonis successibus emergente, liberat. Illis est depulsor « offensionis », non scilicet in malum cadant: « Et adjutorium easus, » ne in dolos adversariorum impingant. Eorum tandem « animas » gratia « exaltat » eorum mentes sapientia « illuminat » et illis omnia bona per « sanitatem, vitam et benedictionem, » signata comunicat.

*Quintum par est: « Dans sanitatem; vitam et benedictionem; » Tigrina: *Medicinam et vitam offert, as prosperitatem; Syrus: Est sanitas vita et benedictiones, non formaliter, sed causuliter, q. d. Deus est qui datur sanitatem corpori et menti, ato vitam tum naturalim anima, tum supernatura-
lum gratiae et gloriae. Denique « benedictionem, » id est omne bonum, tum praesentis vita, tum future et aeterna. Addit Syrus: *Omnia hoc dupla super justus venient.***

Praelate S. Bernardus, lib. V De Consider. ad Eugen., cap. xi. Deum ita definit, vel potius describit: « Quid est Deus? quod ad universum

nem, » notat qualis erit aeternitas glorie, quam electis Christus est datus, scilicet salus, vita et omnia bona. Ibi enim « inebriabuntur ab uber-

tate domus » Dei, « et torrente voluptatis » potabuntur : « quoniam apud te (inquit) est fontis vita, » *Psalm. xxxv. vers. 9 et 10.*

QUARTA PARS CAPITIS.

DOGENS QUOD DEUS RAPTORUM ET IMPIORUM OBLATIONES NON PRODET. SED REPROBET.

Docuit hactenus Deum protegere et benedicere
timentes se; nunc docet quinam illi sint, et in
quo timor, id est cultus et reverentia Dei, con-
sistat. *Primo* igitur asserit illam non consistere
in oblationibus Deo factis ex rapina et impietate.
Secundo . . .

etiam in quadruplum, que fraude sustulerat, alterum enim non sat est, nec habet gratiam liberalitas, si injuria perseverat; quia non spolia, sed dona queruntur. »

NES INIUSTORUM. — SYRUS: *Sacrifica iniquorum, que iniquos sunt, et id est indecorum non acceptantur oblationes eorum, q. d.* Qui sacrificium offerat ex iniqua, vel inique parte, hujus oblatio et victimæ quasi polluta displicet Deo; et oblationes «in iustorum» potius sunt «subsannationes» et irrisiones Dei, quam verae oblationes, q. d. Injusti per suas oblationes videntur potius reverenter Deum, quam cum colere et revereri, tunc quia in sua iniustitia et hostilitate Dei permanere volunt; tum quia ex rapto alieno secundæ victimas pollutas obfferunt. Taxat impios nonnullos, qui in rapinis, fraudibus, usuris, etc., vivunt, intermixante oblationes Deo offerunt, quasi per eas scelerata sua expient, aut Dei oculos exceperint, suisque ministrorum corrumptant, ut ea dissimileat, ne puniat. Quæ est stolidæ blasphemæ: facit enim Deum presidem, vel particeps et laudator rapinae, fari aliarumque iniuriam, ut faciebant Gentiles, qui singulis cupiditatibus suis et vitiis deum aliquem praefaciebant, ut ejus ope per invocationem, vola et victimas, sibi conciliata, libere peneque eas experirent. Sic libidini praefaciebant Venerem, fraudi Mercurium, furti Priapum, rapina Martem (ali et spoliis offererant, ut ab eo rapienti fieret facultas), voluptati Volupiam, ebrietati Bacchum, petulantiae Salaciacum, Sæ. Augustinum, lib. IV *Dicit. Det.*, cap. xi, et lii. VII, cap. xxi et xxii.

Porro et ex iniquo significat non tantum oblationes ex rapina similiter iniustitia, sed et ex quacumque iniquitate displicere Deo, pula si famam ex violatione aliquicujus precepti divini, sive Decalogi. Hinc oblatio Jephite, *Judic.* xi, 31, quo vadit, si vicerit et bello redire, se primum et domini sibi occurrerent, etiam si filia foret, immolaturum Deo, ac victor rediret res ipsa immolavit eam Deo, ipsi displicuit; quia hoc non tam erat sacrificium, quam hominidium, immo parvitudinem velutum quinto Decalogi precepto: «Non occides». Si oblatio quam Pharisæi docebat filios ut parentes agentes negligenter eisque dicarent *corban*, id est munus huc Deo dicavi; ergo tibi et pater, illud dare non licet, reprobat Christus, *Math.* xv, 6. Si oblatio Saul ex pecoribus Amalec, que Deus jussaret occidi, quasi oblationem inobedientem, reprobatur, adhuc Saul regno privavit Deus, *I Reg.* xv, 22 et seq. Unde Sapiens Eccle. cap. iv, 17: «Multa melior; inquit, est obediencia, quam stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.» Sic votum, quæ quis votet victimam, vel oblationem, v. g. filium consecrare Deo, si concebunt potiatur, ex eaque utili suspiciatur, turpis est, et displicet Deo, tum propter affectum in opus fornicationis, tum ob irreverentiam seu contumeliam, quæ per talia victimæ Deo irrogatur. Estique tales blasphemæ, quia dum serio promittunt Deo modis seis magis

meo. Rursum pro subannatione Nostre cum Romanis legit *pocula*, id est *sana*, irrisiones; ali legunt *pocula*, id est *macula*; Complentia legunt *deponit*, id est *dona*. Hinc Tigrina verit: *Sacrificium ex injuste partiis est irrisio sacrificantis, ne gratiam merenter donata injurierunt*, tum quia offensore est *injustus*, tum quia res oblati est *injusta*. Offert enim ex alieno, cum Deus honorandus sit ex proprio, ait Lyra:

Dices : Christus, *Lucæ xvi, 9*, videtur contra Iudicium suadere, imo praepice; ait enim: «Facit vobis amicos de mamma iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in eterna tabernacula, non iniquitatis», id est divitiae, vocari «iniquitatis», tum quia multorum scelerum sunt instrumenta; tum «iniquitatis», quia iniustus, id est infide, fallaces, fugaces, non fideles et stabiles, quales sunt opes spiritales et coles-

tes, quas proinde illis opponit Christus eodem capite, vers. 11; tum denique quia iniqui solas eas putant esse divitias, quia divinas non normant. Ita S. Augustinus, tract. 35 de *Verbis Domini*. Nam aliquo ex usuris et rapinis elemosynam facere non licet, docet ibidem S. Augustinus, et habetur 14, quest. V, *Can.* II et IX, ubi id ipsum ex hoc Ecclesiastico loco probatur.

22. DOMINUS SOLUS SUSTINETIBUS SE IN VIA VERITATIS ET JUSTITIE, — supple, sufficit. Pii enim, qui sustinent et sperant in Deo, dicunt illi eum Psalme : « Quid mihi est in celo? et a te quid volunt super terram? Deus cordis met, et pars mea Dens in celum, » *Psalm. LXII.*, 26. Et cum S. Augustino : « Quaecumque hic varia queris, ipse tibi Deus unius omnia erit. » Et cum S. Francisco : « Deus mens et omnia. » Vere noster Thomas a Kempis, *In Imitat. Christi*, lib. III, cap. XXXI : « Diu parvus erit, et in terra jacabit, qui aliquid magni aestimat, nisi solum unum immensem et aeternum bonum. Et quicquid Deus non est, nihil est, et pro nihil computari debet. »

Secundo, ali subaudint, « requiritur, » q. d. Deum solus requiritur a piis in eum vere et juste sperantibus. Ita Lyranus, illi inquit, qui sunt « in via veritatis et justicie, » habent solum Deum verum pro Deo, et illorum acceptat munera : raptore et avari habent aurum et pecunias pro Deo, gulosus delicias, luxuriosus voluptatem; et idecirco eorum sacrificia non sunt accepta Deo.

Tertio, Palucus subaudit, « adorandus est : » Deus, inquit, adorandus est solus, non simul cum idolo Dagon, *I Reg.* v, id est non simul cum iniquitatis idolo ; et adorandus est « in via veritatis et justicie, » non in via furti et rapina. Porro propter diuinum sustinere Dominum, iuxta illud Pauli, *1 Corinth.* vi, 20 : « Glorificare et portare Deum in corpore vestro; » et illud Davidis *Psalm.* xxiv, 14 : « Viriliter age, et sustine Dominum; » ut sit mirabile gigantem a nano deferiri : atque Simeonem is guberabat, quem deferebat, *Luce u. Hace Palucus.*

Quarto genuine, q. d. Dominus solus est Dominus, et ut Dominum se exhibet sustinetibus ex « in via veritatis et justicie; » id est in via vere justicie, ut sit hendiadys; aut « in via veritatis » vita, que est practica, nec alia quam justitia et sanctitas. Ita Jansenius, Dominus solus, inquit, est sustinetibus se, hoc est solum agnoscat se pro Domino, et solum adest his qui patiuntur illum expectant, viventes in via veritatis et justicie: ita ut nec verborum falsitate cuiquam imponant, nec iniustitia operum quenquam opprimant. Hos solos agnoscit suos cultores et genuinos servos, et vicissim se illorum esse dominum. Quod hi offerunt, id demum illi gratum est, immo ipsa veritas et justitia, quam servant, illi est gratiissimum sacrificium.

Hic versus jam deest in Graeco et Syro.

et liberaliter, *Genes.* IV; et *Judei*; quibus ait *Isaias* cap. 1, 11 : « Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocaustum et fortibus. Gloriatu, videlicet Dominus, se esse dominum virorum robustorum, qui in via veritatis et justicie perseverant, et virtus impedimentis eos a bono trahentibus obstant. Sicut enim homo gaudet, si habeat servos fidèles; et rex letatur, si milites habeat fortes ac robustos, qui nunquam eum in aie deserant, nec hostibus terga verant: ita Dominus de suorum servorum ac militum constantia et firmitate vehementer exultat.

23. DONA INQUORUM NON PROBAT ALTISSIMUS, NEC RESPICIT IN OBLATIONES INQUORUM : NEC IN MULTITUDINES SACRIFICIORUM EORUM PROPRIETATIBUS PECCTATIS. — Docuit dona ex iniquo facta non placere Deo: nunc id extendit ad omnia « dona iniquorum, » etiam ex aequo et proprio facta. « Iniquorum, » intelligi in sensu composito, scilicet in iniquitate sua persistentium; nam si ex peccato, eamque serio abdicare velint, utique dona eorum et sacrificia pro peccato acceptabili sunt. Ille enim ipse sanxit et instituit *Levit.* m. Nam, ut ait *Psalm. Psalm.* L, 19 : « Sacrificium Deo spiritus contributus; cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias. » Possunt tamen per iniquos hic accipi quivis in peccato mortali existentes, effani in eo iterando non persistent. Hoc enim dona non probat Deus, sicut probat dona justorum, tanquam amicorum et filiorum suorum, ad promerendum de condigno majorem gratiam, et peccatorum veniam. Unde ex hac si radix sentient doceat probantque Doctores satisfactionem ejus qui est in peccato mortali, non valere ad remissionem penae, nec pro ea satisfacere; sed ut satisfactione valeat, debere eum qui satisfact, preditione esse Dei gratia et charitate. Ita *Passio Scholasticorum* cum Magistro et S. Thomas, in IV, dist. xv, unico Scoto excepto, quem passim ali refutant.

Per dona acceperit victimas, oblationes, elemosynas, vota et qualibet alia, que Deo, vel in honorem Dei damus et offerimus. Alludit ad *Prov.* xv, 8 : « Victimae impiorum abominationes Domino : vota justorum placibilia. » *Grecia de morte concisa* sic habent: *Non complacat Altissimus oblationibus impiorum, neque in multitudine sacrificiorum propitiari pro peccato.* Sic et *Syrius*. Intellige haec de sacrificiis, que solum vim impetrandi habent ex opere operantis, sive ex virtute et merito sacrificantis, qualia erant sacrificia legis veteris : nam in lege nova sacrificium Eucharisticum vim suam habet ex opere operato, esto sacerdos operans et sacrificans sit impius. In eo enim primarios sacerdos et offerebant est Christus, qui est Sanctus sanctorum, ut docet *Councilium Tridentinum*. Veritatis hujus sententie testis est Cain, ad cuius, utpote impii et avari, « munera non respergit Deus, » sed ab Abelis pī

sanguine. » Recentius magisque appositum exemplum est in *Vita S. Columbae*, libere et fortiter objurgans Theodosium impium Gallorum regem. Cum enim aliquando adversum eum rex cognovisset, quem regio cultu, et reliqua necessaria ad ejus hospitium longo famelorum ordine deferri curavit; que ut videt *Columbanus*, vultu et voce aversata est, prolate verso illo et *Scriptura*: « Munera impiorum reprobat Altissimus, » indignumque esse ut Dei servorum ora ejus cibis polueretur que cum ipsi tam injustum bellum gereret. Vix autem verba finierat, cum vasa omnia, quibus cibis illi continebantur, disrupta sunt, vimum et sicer in terram effusa, reliqua huc ille disjecta. Quia re attonti ministri, rex etiam ipse territus occurrit, sequi in ejus potestate fore in rebus omnibus pollicetus est; quem tamen brevi ad voritum reversum, iterum Columbanus severioribus objurgationibus et minus aggressus est. Idem dixit fecitque S. Antonius de Padua *Ezilio tyramo munera offerenti*, ut habeat ejus vita.

Poro cum sit : « *Dona iniquorum non probat Altissimus; » noli hinc inferre omnia infidelium*

(multi minus fidelium peccatorum) opera esse peccata, ideoque Deo exosa, uti olim nonnulli opinati sunt, et subinde indicare videat S. Augustinus. Hic enim iam manifestus est error: infideles enim et impii, etiam in impiate persistentes, nonnulla faciunt opera virtutum moralium, ideoque moraliter bona, ut cum dant elemosynas pauperibus, cum victimas Deo offerunt, cum honorant parentes, etc.; que quia honestas et virtuosa sunt, utique Deo placent et probantur. Dicitur ergo Deum ea non probare, quia dantes et offerentes non probat, ut properet ea vell illis reconciliari, dareque gratiam et gloriam. *Oportet* que *iniquos* intellige quoslibet, sed maxime raptore, qui ex rapinis pauperum dona Deo vel proximi offerunt: de his enim sermo precessit et sequitur. Atque haec est summa iniquorum iniquitas.

24. CERI OFFERT SACRIFICIUM EX SUSTANTIA PAUPERUM, QUASI QUI VICTIMAT FILIUM IN CONSECTU PATRII STI. — *Tigurina*: *Filium coram patre mandanti simbi est, qui e hoīis pauperum sacrificat;* *Syrus*: *Sicut qui occidit filium coram patre ejus, sic qui offerit oblationem ex eo quod pauperum est;* quia ex substantia pīdet via pauperum. Qui ergo eam anferit pauperi, vitam eidem auferit: quod tantundem est ac mactare et victimare communionem mente scribentes habeamus, hanc in parietibus, hanc in manibus, hanc in conscientia, hanc ubique: ut vel hic timor vires in cordibus nostris, manus nostras a quotidianis cohībeat credibūs; cede namque peior est rapina, paulatim pauperem devorans. »

S. Isidorus, lib. III *Sentent. cap. IX*: « De rapinis, ait, elemosynam facere non est officium miserationis, sed emolumentum seculis. Unde et

Salomon: Qui offert, inquit, sacrificium de rapina pauperum, tanquam si quis victimet filium in conspectu patris sui. Qui enim inuste tollit, juste nonquaque distribuit: nec bene alteri prebet, quod ab alio male extorquet.

Plenius S. Gregorius (et ex eo Rabanus hic), III part. *Pastor*, admon. 22; citato enim Isaia, cap. LXI, 8: «Ego Dominus diligens iudicium, et odio habens rapinam in holocausto,» subdit: «Sed quanta eos animadversione renuat, per quemdam sapientem Dominus demonstrat, dicens: Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Quid namque esse intolerabilis potest, quam mors illi ante oculos patris? Hoc itaque sacrificium quanta ira aspiciatur, ostenditur: quod orbati patris dolor comparatur. Et tamen plerunque quanta tribunt, pensant; quanta autem rapinam, considerare dissimilant: quasi mercede numerant, et perpendere cipras recusant. Audiant itaque quod scriptum est: Qui mercede congregavit, misit eas in saculum perlustum. In sacculo quippe pertuso videtur, quando pecunia mittitur; sed quando amittitur, non videtur. Qui ergo quanta larguntur aspiciunt, sed quanto rapinant non perpendunt, in pertuso sacculo mercede mittunt: quia profecto has in spem sue fulueant intuentes congerunt, sed non intuentes perdunt.

Amplius et profundius explicat noster Lazarus in Eccl. XXXIV, 28, in fine, g. d. «Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, qui victimat filium in conspectu patris,» id est perinde facit ac si victimaret Christum in conspectu Dei Patris. Cum enim Christus per fidem, gratiam, amorem, Eucharistiam, ac eorum pecuniam sit et vivat in pauperibus, fidelibus et christianis; hinc qui illis per rapinas necessaria vita admittit, vitam ipsi Christo, qui in eis vivit, admire videatur, itaque quasi christiduum in conspectu Dei Patris committere. Rursum patri ingrata est et iuetuosa mors filii, quia scilicet honorum sursum legitimo herede privatur. Cogita ergo pauperes speciali jure ad Christi hereditatem vocari, Iuc. II, 5: «Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et heredes regni?» Nam licet ejusmodi pauperes per bonorum defraudationem maturius sublati, sorte hereditaria regni ac vita eterna non præveniunt; tamen majorem illum sortem amittere dicendi sunt, quam, si diutius vivent, per voluntariam paupertatis tolerantiam assiduis promeritis attingerent: atque adeo, quod ad eam maiorem sortem spectat, sublatio per injuriam paupere, Deus ipse legitimo herede privari quodam modo dici potest. Hunc sensum indicat **Syrus**, eius verba vers. 27 citatos.

Pauper ergo representat personam Christi, ut quod boni vel mali fit pauperi, hoc ipsum Christus sibi factum astimet. Quia de re mirum existat exemplum apud Leontium in Vita S. Joannis Eleemosynarum, de Petro Telonario, qui ex avaro per-

visionem angelicam factus liberalis, omnia sua in pauperes distribuit, ita ueste sua pretiosa se exuens, illam dedit pauperi naufragio. Hic eam vendidit: venditam videns Petrus indoluit; sed Christus ei apparet, illa se indutum ostendit; sed dixit: «Quid ploras, Petre? Ecce ego illa visitior, ex quo mihi illam dedisti, et gratias ago bone voluntatis tuis; quoniam frigore affligebar, et tu cooperasti me.» Ad se ergo reversus Petruscepit beatificare egenos, ac dicens: «Vivit dominus, si inopes Christus meus sunt, non morieris, et iam tanquam unus ex eis.» Quare secretario suo jussit ut se venderet, ac prestitum daret pauperibus. Venditus ergo tristitia nummis servit hero instar mancipi, ac probra verberaque a conservis expiatus, patienter omnia sustinebat, ita ut haberet et vocaret amens. Agnitus tandem a notis eo peregrinantis, et ad domum heri divergentibus, ut vanam gloriam fugeret, e domo heri profugit, ac in fuga jauniori domum surdo et muto, usum tam lingua quam aurum restituit. Subiungit Leontius pari modo se vendidisse Secapionem Sidonium, sicut S. Paulinus Nole Episcopos pro filio videtur Wandalis se vendidisse pauperum amore, ut Christum, qui cum dives esset, pro nobis pauper effectus est, pauperem pauper sequeretur. Quod proinde ejus factum miris labibus celebrant S. Augustinus et S. Gregorius. Denique S. Gregorius Nazianzenus, in *Carmis*, sic canit:

Christum teis nutritique pauperem nutritus:
Relictis omnibus Christum tibi solum compara.

23. PANIS EGREGIUS VITA PAUPERUM EST: QUI DEFRAUDAT ILLUM, HOMO SANGUINIS EST. — Probat quod dicit: «Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium,» etc., hoc syllogismo: Substantia sive panis pauperum est vita eorum, quia vita eorum pane sustentatur: qui offert sacrificium ex substantia pauperum, hie auferit eis substantiam et panem; ergo hie auferit eis vita. Ergo qui panem illis proprium vel debitum defraudat, id est fraude eripi vel privat, hic a homo sanguinis, id est sanguinem et hominem, «est.» Ita legum Romana et Complutensis. Verum Graeca Roma recte habent: «Qui defraudat illum, scilicet vitam pauperum, homo sanguinis est;» sicut et **Tigurina**: *Panis nostrus est vita pauperum: qui defraudat eum, est vita sanguinarius.* Sed eodem reddit sensus: defraudat enim vitam pauperum, qui defraudat panem nam pane conservatur vita. Ergo qui panem auferit a paupere, auferit ab eo vitam: *primo*, hoc facit fur, et raptor, qui panem ei eripit; *secundo*, qui mercede pro opere illi debitum negat, ut explicat versus sequenti; *tertio*, qui exigit rigide debitum a paupere, qui quod solvat non habet, nisi se privet pane ad vitam necessarium, ut sequi faciunt principes et divites avari; *quarto*, qui pauperi in magna egestate et fame constituto panem

non elargitur, juxta illud S. Ambrosii: «Pasce famem mortiensem: si non pavisti, occidisti.» Unde **Syrus** verit: *Panis approbit, vita pauperum: et qui denegat eum illis, effundit sanguinem innocentium.*

26 et 27. QUI AUFERIT IN SUDORE PANEV, QUASI QUI OCCIDIT PROXIMUM SUUM. QUI EFFUNDIT SANGUINEM, ET QUI FRAUDEM FACIT MERCENARIO, FRATRES SUNT, — id est similes et pene parae in sceleri, ait Rabanus et **Lyranus**. Est Hebreus: *nam "panem in sudore" idem est quod panem sudoris*, hoc est sudore parum. Hebrei enim sepe regimen geniti exprimit per ablativum cum prepositione *in*. Duo ergo genera peccatorum comparata, et per aquam homicidio: *Primum*, eorum qui substantiam sudore pauperis comparat illi auferunt; *secundum*, eorum qui mercede mercedario debitum vel negant, vel minuant, vel alii modis aggravant et intervertunt. Hoc vocat **fratres homicide**: quo significat non esse proprie homicidias; homicidium enim gravius est furto et rapina; sed illi affines et similes, immo vero homicidias in causa, quia fortunam hoc pauperi tendit ad ejus necem et mortem, ejusque ea causa: unde est homicidium non formale, sed causale. Graeca de more concisa duas sententias jam dictas in unam hanc confant: *Qui auferit eum, occidit proximum: et qui fraudat mercedem mercenarii, effundit sanguinem.* Tigurina: *Quae quis vita privat, eum interficit; et qui mercede subtrahit mercenarii, effundit sanguinem.* Hinc defraudatio mercedis operariorum vocatur peccatum clamans in colum a S. Jacobo, cap. v, vers. 4. Vide ibi dicta. Porro **Syrus** mira verit: *Qui occidit proximum suum, hereditat opes ejus; et qui effundit sanguinem innocentium, Deum orbat suo filio et herede.* Talis enim est innocens, immo «homo est hereditas et pecunia Dei,» ait Sapiens. Pergit **Syrus**: *Qui fraudat mercedem mercenarii, fraudat creatorem suum, et ipse recepto retributionem meruit.* Vide dicta vers. 24, in fine.

28. UNUS EDIFICANS, ET UNUS DESTRUIENS — *PRODEST ILLIS NISI LABOR?* — *(gratia, quid tu amplius tuam labores?)* **UNCS ORANS, ET UNUS EDIFICENS** (eadem pro quo alter orat), *CUIUS VENIA EXAUDIET DEUS?* — **Tigurina**: *Cum quod construit unus, alter destruit, quid propter laborem reddit ad utramque?* *Cum quod precatur unus, alius deprecatur* (*Vafalus, cum quod alius optat, execratur alius*), *utrius vocem exaudiet Dominus?* **Syrus**: *Unus edificat, et alius destruit, quid vitillus acquirit nisi labore vomum?* *Unus benedicit, et alius maledicit, cuius e dubia vocem exaudiet Deus?*

Primo Hugo et **Bionyssus** haec referunt ad dicta vers. 21 et 24, puta ad illum qui immolat ex iniquo et ex substantia pauperum, g. d. Talis, esto bonum opus immolations edificans, tamen quia illud destruit immolanda ex iniquo et ex rapina pauperum, hinc nihil lucrat nisi labore: ac haec sacerdos, quibus offert, illi benedicant;

tamen pauperes, a quibus ea rapuit, illi maledicunt, ait **Bionyssus**. Verum obstat quod talis nil boni edificat: esto enim opus immolacionis in genere, et abstracte consideratum, sit bonum; tamen spectum in individuo, quatenus hic et nunc fit ex rapina pauperum, absoluta et intrinsecus est malum. Talis ergo nihil edificat, sed totum opus suum pervertit et destruit.

Secondo, molius **Paladius** haec referit ad vers. secundum, ut idem sit *adficare* et *destruere* quod baptizari a mortuo, et iterum eum tangere, hoc est ponere de peccato, et mox ad peccati vomitum redire: ut tres haec parmenie, *scilicet prima, edificantis et destruentis; secunda, benedictis; tercya, baptizati et redecentis ad sorores*, idem significant, scilicet nihil prodesset peccati penitentiam, si post eam penitens iterum peccat.

Tertio, aliis referunt haec ad malum discordie in civitate, republica, monasterio et quavis congregatione, q. d. *Dum in cœlo aliquo est discordia, et quod uetus adficit, alter destruit; tunc omnes utriusque labores sunt sine fructu, cassi et inane, nullaque omnium est utilitas, nisi quod utriusque laboret incassum.* Hic sensus parmenie congruit, sed huc loco est incongruus et impertinens; non enim agitur hic de concordia, sed de immolatione impiorum.

Quarto et genuinum, **Rabanus**, **Lyranus**, **Janenus** et aliis haec referunt ad vers. 23, puta ad dona iniquorum, q. d. Iniqui nil acquirunt ex oblationibus quas Deo eas improbanti offerunt, nisi inani laborem. Est prolepsis sive occupatio; preoccupant enim objectionem, quam quis hic facere posset, dicendo: *Dona iniquorum in se bona sunt, nec ab iniquitate manant, ut ab eis vilia possint: ergo illi in se honesta sunt, deoque grata.* Respondet ea in se bona esse, Deoque grata, sed inania et inutilia donantibus; quia quod ipsi una manu edificant, altera destruunt.

Dices: iniqui offrunt sua dona est una *caudem* persona; hic autem assignantur due personae, scilicet, una edificant, altera destruens. Unde in plurali subdit: «*Quid prodest illis (non nisi) nisi labor?*» Ergo de illo haec parabola accipi nequit. Respondeo, iniqui offerent dona Deo esse unam personam formaliter, sed *una virtus*, sive politice et interpretative. Taliis enim, quatenus offert dona Deo, est persona edificantis sua pietate et religione opus bonum, *et que ac proximum.* Idem vero, quatenus multa iniqua perpetrat, interpretativa est alia persona; scilicet, suis vitis et iniquis moribus destruens meritam et imputationem sua bona obstat. Gravissimum mali, etiam sacerdotum, Sacramentum, Sacramentum et Pariserorum erat error, totam sanctitudinem collaudantium in exterris sacrificiis, ceremoniis, lustracionibus a Deo in lege prescriptis. Unde consecrati licet sibi rapere, toruicari, calumniari omniaque scelera peragere, modo Dei veri cultum externum refinerent: omnia enim scelera expiari

victimis pro peccato. Tales sunt etiamnum multi inter christianos, qui abutentes illo dicto Christi: « Quod superest, date eleemosynam : et ecco omnia munda sunt vobis,» *Luc. xi, 41*, explant pauperes, pupillios opprimunt, usuras exercent, perjerant, fraudant, ac gravia quaque perpetrant : pro quibus omibus se deo satisfacere censeret eleemosynas, quas dant pauperibus et Religiosis hoc fine, ut ipsi pro se orient, Deumque pro peccatis suis placent. Sacerdotes nonnulli impure vivunt; censent tamen se officio suo egregie satisfacere, si eloquent conponentur, et Missas celebrent. Contra quos ait S. Prosper: «Bene loqui et male vivere, non est aliud quam se sua voca dicantur.» Alii peculiares devotiones sibi inducent, v. g. die sabatii jejunant, rosarium recitant, Officium legunt in honorem B. Virginis, et interior in gravibus sceleribus persistunt, persicent nonnunquam posse perire et damnari qui colat B. Virginem, eo quod ipsa sit mater misericordiae. Quae omnis diabolus eis astute suggerit, ut per hosce errores et illusiones eos peralit in gehennam.

Hoc refutat hic Sarcides, q. d. Errunt, o miseri et ceteri, quia dona iniquorum in iniquitate persistunt, non probat Alius. Eisi enim dona et oblationes in se bona sancteque sint, ut pote actus virtutum, religiosum, eleemosynam, abstinentiam, etc., ita, id quoque Deo grata et accepta: non tamen ob eas gratia et acceptus est Deo, is qui ea donat et offerit, si sit impius, et in scelerata via persistat, justa id quod dixit vers. 23: « Nec in multitudine sacrificiorum eorum propitabilitur peccatis.»

Rationem dat hoc versu: quia quod ipse, ut pius, donando et offeringo, edificat, id est recte beneque facit, aliusque dat virtutis exemplum; hoc idem, ut impius, et quasi alter, a se pio diversus, suis sceleribus assidue destruit. Quare eius donis et oblationibus omnime reconciliandi et imperiandum admittit, eaque enervat et depravat, ut nihil ei restet nisi labor boni operis et perdite donorum expense: sicut cum unus edificat domum, alter postiude destruit id quod edificatum est; non hinc utique nisi labore continuo adificandi et destruendi. Rursum, quod ipse, ut plus, per se, vel per pauperes et Religiosos, quorū preces per eleemosynas depositat, oral et obsecrat ut fiat, hoc ipse, ut impius, malefactus et reipsa orat, ut non fiat, dum Deum et sceleribus irritat et ad vindictam proponit, a loco se omnes virtutem, gratiam et beneficiū mem odisse et excersari, reipsa et interpretativa scelerate vivendo protestat. Insuper dum pauper vel Religiosus pro eo orat, illigique benedicit et bene precatur; aliis quos expilavit, quibusque multis injuriis intulit, eidem maledicunt, omnesque diras imprecantur. Cuius, vel quorum, vocem audiet dominus? utique audiet tam maledicentum quam benedicentum: illorum ergo vox horum vocem cūlēt et enerabat,

ut nihil a Deo impetrat vel consequatur. In pa-remis enim similitudo rel significatur per omnia precise adsequari nequit; aliquo non esset similitudo, sed res ipsa. Sensus ergo est, q. d. Is qui nunc impie vivit, nunc donec Deo offert, similis est duobus, quorum unus edificat, alter quod edificatum est destruit: immo similis est uni eidemque qui stolidi prius edificat, postea edificatum destruit, ut Penelope telam per diem textam nocte retexebat, ne, si eam pertexeret, ex promissio conseruare numeri suis procis.

Intellige (ut dixi): si offerens vel dans eleemosynam, aliudrum bonum opus agens, in peccatis perseverare velit, non actu (si enim actus, vitiosa esset offlato et bonum opus: vifaretur enim haec mala circumstantia, puta voluntate perseverandi in peccatis), sed hanc. Nam si vel potenter etiam voluntate languida et ineffecta, id est si desiderat ponitri et vitam corrigit, ideoque offerat dominum vel bonum opus, ut gratiam potuendi vitamque emendandi a Deo impetrat, bonum validumque erit dominum et opus, ac Dei gratiam impetrare poterit. Quocirca Daniel, cap. iv, 24, Nahumchodonos regi infidelit et tyranno suast, dicens: « Peccata tua eleemosynam redime, et iniquitates tuas misericordias pauperis.»

30 et 31. Qui BAPTIZATUR (Situs, qui lavatur) A MORTUO, ET IERUM TANGIT EUM, QUID PROFIT LAVATIO ILLIUS? Sic HOMO QUI JEJUNAT IN PECCATIS SUIS ET IERUM EADEM FACIENS, QUID PROFIT HUMILANDO SE? ORATIONEM ILLIUS QVIS EXAUDIET? — « A mortuo, » id est proper, vel post contactum mortui: aut potius « a mortuo, » id est ab immobili legali contracta a mortuo, dum unum tetigī Est metonymia. S. Gregorius, lib. IX, epist. 39, in Psal. IV *penitent.* ad illud: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus, » et eum secuti Rabanus et Hugo, hec accipiunt de sacramento Baptismi et Penitentia, q. d. Qui ablutus « a mortuo, » id est a peccato, et iterum illud perpetrat, quid profest ablutio ejus? Post lavacrum, at Rabanus, mundus esse negligit quicunque post lacrymas vite innocentiam non custodit. Et lavantur ergo, et nequaquam mundi sunt qui commissare flere non resistunt, sed rursus flenda committunt. Quibus ait Isaías cap. I, 16: Lavamini, mundi es tu, auferta malum cogitationis vestrum ab oculis meis. » Et Hugo: « Qui baptizatur a mortuo, ait, hoc est, qui mundatur a peccato aqua compunctionis, si rursus illud tangit, nihil ei profest, quia sequens culpa penitentiam perdit. » Verum hic sensus mysticus est: nam ad litteram baptismus tempore Sarcidis non erat Sacramentum, sed diu postea ad id institutus fuit Christo: quare Baptismus hie legalis accepimus est, puta ablutio lege prescripta Num. xii, quia qui tetigerunt cadaver mortuum, ideoque juxta legem erant immundi, nec ingredi poterant templum, se mundare et purificare debebant

ablutione aqua iustralis, confecte ex cinere vita rufe, q. d. Qui, abluendo corpus aqua ha- iustrali, expiatum immuniditatem legalem, quam contraxit ex contactu mortui, puta cadaveris, si iterum tangat cadaver, quid profest ei prior ablutio? q. d. Nihil; nam rursum per contactum mortui factus est immundus, vñ era ante, ideoque nonne egit baptismo novaque ablutione: sic pariter homo qui jejunat in peccatis suis, » id est proper peccata sua (est enim Hebreum 10, id est in Petri, significans proper), scilicet abluenda, ut corum venienti impetrat, pro illoque sa- ficiatio: si illa iterum et rursus perpetret, nihil profest ei prior humiliatio, id est *jejunitum*, ut varius Syrus (jejunium enim debilitat corpus, et consequenter humiliat animam. Unde illud cre- brum in Scripturis: « Ille milite in jejuniu animas vestras», nec Deus orationem ejus exaudiet, quia ad peccatum redit, quasi canis ad vomitum et sus ad lutum: unde sordidus, immo sordidior est quam fuit ante. Vide dicta II Petri n. 22, Ita Syrus et Tigrina: Si quis abutus, ait, a cadavere, rursus idem contigerit, quid ei profest ablutio? Si mulier cum quis se proper peccata sua macerat, abilique rursum, et patrat ea (aliis, et rursum ea com- missum it), quis preces ejus exaudiuit? aut quid sibi efficietura sua profuit? Nam, ut ait Ezechiel, cap. xvi, 24: « Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatibus, etc., omnes justificare ejus, quas fecerat, non recordabuntur, etc., in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur. » Penitentia ergo, si relabatur in peccata, nil profest penitentia præterita ad gratiam et salutem: profest tamen catenus, quatenus per eam delata sunt præterita peccata, ut propter ea non sit punie- dus in inferno. Rursum si a peccatis posteriori- bus resurgat, reviscitur prior penitentia, gratia, virtutes et merita, uti docent Theologi, ut propter ea copiosiore et gratiam et gloriam sit recuperata.

Nota: T: Et iterum tangit eum olim in nonnullis codicibus deeat, ut apud S. Pacianum, epist. 2 ad Sempronianum: « Qui, inquit, baptizatur a mortuo, nihil proficit, utique qui hereticus fonte dicitur; sic vñ peccatoris oleo ungulit, id est qui spiritu satiarum immundo. » Sic quoque legit S. Cyprianus, indeque probat baptismum, ab hereticis collatum, esse invalidum, ideoque baptizatos ab hereticis esse repabanditos. Sic enim ait epist. ad Quintum: « Qui baptizatur a mortuo, qui proficit lavatio ejus? Manifestum est autem nos, qui non sunt in Ecclesia Christi, inter mortuos computari, nec possit ab eo vivificari alterum, qui ipse non vivat, quando una sit Ecclesia, que vita eternae gratiam conseuta, et vivit in infernum, et vivificat Dei populum. » Sic quoque hic locus explicatur in Concilio Carthaginensi, cui profuit S. Cyprianus (unde et existat inter opera S. Cypriani), quod per mortuum pariter accepit hereticum, ideoque baptismum ab eo col-

Denique, licet hie sententia proprie loquatur de peccato gravi et mortali: hoc enim significatur per mortuum cadaver; tamen analogice adaptari potest peccatis et vitis venialibus, presentem voluntarii, de quibus multi penitent et confitentur, sed illico in eadem relabuntur: unde in suis

bisce defectibus manent, jacentque mortui et insensibiles ad omnia monita confessorum, recitorum, predicatorum. Hi enim in virtute non proficiunt, nec a Deo illuminantur, aut gratiam dominum insigne accipiunt: quia illi per hos defectus obicitur, quem si generose removant et exsirvent, utique magna divinorum lumen et charisqum dona percipient.

Hinc disce recidivam peccati ipso peccato esse gravorem et periculosem, tum ob gravorem offendit et ingratisudinem, quam affert relapsus post accepitam veniam; tum quia relapsus lapsus priorem renovat et auget, unde solet lapsus esse major et profundior; tum quia Deus relapsum abominatur, deserit et despiciet, immo acriter castigat. Unde Christus ad languidum a se sicutum: «Ecce, sit, sanus factus es: jam noli pecare, ne dereliquis tibi aliquid configas», *Jean. v, 14*; «Quibus verbis, sit, virilis, significavit per peccatum iterum hominem in deteriora prolabi malam. Quid prodest, obscurio, studiose vestes ablucere, et lotas rursum luto inquinare? Quid laudes nimis, et ablatus iterum contumaciam sordidam sicut suu loto, dicit Sapientia, in volutabulo latu; ita studius qui iterum stultitiam sumunt: Eadem de causa Christus adulterorum absolvens monuit, dicens: «Vade, et iam amplius noli peccare», *Jean. viii, 11*. Ubi S. Cyriacus, vel potius Indocens Cictorius, doctor Parisiensis: hic enim quatuor medios S. Cyrii in Joannem libro, qui intercederunt quid tamen eos Romae graecos scriptos, et reddentes stylum S. Cyrii, atque est e nostris qui illos in Latinum transferit et edat), supplevit: «Nam incassum, sit, sumit medicina, si post instauratam sanitatem, per vita incontinentiam, qui convulsi in pristimum incidunt morbum, Quia relapsus in ingratisudine periculosior esse solat et exitio propior, quam prior

ille languor; et quos prima valetudo aduersa non extinxit, sepius iterata post redditum incolumitate negotatio sustulit et vita. Haud secus frustra penitentie medicamentum simillimum, si post eam peractam ad preterita vita sordes reditur. Ille enim secunda admodum periculosa est animo fabricatio. » Et S. Chrysostomus, serm. *De Lapsu primi hominis*: «Noli, sit, peccare post veniam, noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam. » Et statim singulorum casus reddens: «Cogita, inquit, graviorum culpana esse post veniam: renovatum vulnus pejus dolore post curam: molestius hominem sordidari post gratiam. » Et rursus harum mutationum perverositatem expedit: «Indulgentia, sit, ingratus est, qui post veniam peccat. sanitate indigens est, qui semetipsum, postquam curatus est, vulnerat: nec mundari meretur, qui seipsum post gratiam sordidat. » Ac tandem lejis gravitatem relapsus demonstrans: «Grave est, sit, hominem instratum delinqueret, gravius absolutum peccare. Servo pejor est, qui patronum post datum libertatem offendit. » Et S. Bernardus, serm. *54 in Cant.*: «Timente quidem, sit, pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. » Et praeclaras de primo ac secundo timore causas reddens, de tertio subdit: «Jam si gratia propitiata redierit, multo magis tunc timendum, ne forte contingat recidivam pati: juxta illud: Jam amplius noli peccare, ne dereliquis tibi aliquid configas. Adiutor, recidere quam incidere esse deterius? Profunde invalescente pretio invalescat et metus. » Denique gratia, s. censura S. Petri, *epistola II, cap. II, 21*: «Melius, inquit, erat illis non cognoscere viam justitiae, quam post agitacionem retroversum converteri ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. » Ubi plura de periculo recidiva dixi.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, docet sacrificium mysticum valde salutare esse, recedere a peccato, et facere misericordiam. *Secundo*, vers. 6, docet quanti valoris et gratiae apud Deum sit sacrificium, quaque conditiones ad illud reguntur. *Tertio*, vers. 14, docet Deum respovere sacrificia et preces iniqius injistorum: recipere vero et compliciti auxilium iusterum, praevaricatio injuries patientium, pauperum et humilium, easque ulcisci.

1. Qui conservat legem, multiplicat oblationem. 2. Sacrificium salutare est attendere mandatis, et discedere ab omni iniuritate. 3. Et propitiationem litare sacrificii super iniustias, et deprecatione pro peccatis, recedere ab injustitia. 4. Refribuet gratiam, qui offert similaginem: et qui facit misericordiam, offert sacrificium. 5. Beneplacitum est Domino recedere ab iniuritate: et deprecatione pro peccatis recedere ab injustitia. 6. Non apparebis ante conspectum Domini vacuus. 7. Ille enim omnia propter mandatum Dei sunt. 8. Oblatio justi impinguat altare, et odor suavitatis est in conspectu Altissimi. 9. Sacrificium justi acceptum

est, et memoriam ejus non obliviscetur Dominus. 10. Bono animo gloriam redde Deo: et non minus primitias manuum tuarum. 11. In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. 12. Da Altissimo secundum datum ejus, et in bono oculo ad intentionem facito manuum tuarum: 13. quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi. 14. Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa. 15. Et noli inspicere sacrificium injustum, quoniam Dominus iudex est, et non est apud illum gloria personae. 16. Non accipiet Dominus personam in pauperem, et depreciationem lesi exaudiet. 17. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquela gemitus. 18. Nonne lacrymos viduat ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus super deducentem eas? 19. A maxilla enim ascendunt usque ad colum, et Dominus exaudiet non delectabitur in illis. 20. Qui adorat Deum in oblatione, suscipietur, et deprecatione illius usque ad nubes propinquabit. 21. Oratione humiliantis se, nubes penetrabit: et donec propinquat non consolabitur: et non discedet donec Altissimus aspiciat. 22. Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, et faciet iudicium: et Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum: 23. et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum, et sceptris iniqrum contribulet: 24. donec reddat hominibus secundum actus suos, et secundum opera Adae, et secundum presumptionem illius: 25. donec judicet iudicium plebis sue, et oblectabit justos misericordia sua. 26. Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis, quasi nubes pluviae in tempore siccitatis.

PRIMA PARS CAPITIS.

1 et 2. QUI CONSERVAT LEGEM, MULTPLICAT OBULATIONEM. SACRIFICIUM SALUTARE EST ATTENDERES MANDATIS, ET DISCEDERE AB OMNI INIURITATE. — Capite precedenti docuit Deum reprobare sacrificia peccatorum: nunc conguo ordine subnecet, qualis ei quantum Deus probet: adeoque qua in re cultus Deo gratissimas consistat, asseritur, cum consistere in observatione legis et fuga peccatorum. Pro *oblationem* grecæ προσφέρειν, Rabanus, Palaeus, Jansenius et alii legunt *orationem*, grecæ προσφέρειν, siue exponunt, q. d. Bene orat, qui mandata servat: conservare legem valet perinde ac si multum orasses: servando enim legem implie et tacite oras, hoc est laudas et invocaciones legis auctorem: unde apte subjungit: «Sacrificium salutare est attendere mandatis. » Minus ergo aliqui sic exponunt, q. d. Qui vult servare legem, necesse est ut multum ore ad imprecandam gratiam, que necessaria est ad servandam legem.

Verum legendum est *oblationem* non *orationem*; sic enim legunt Romani et Graeci. Et Syrus, inquit, aliquid, quod scriptum est in lego, multiplicans causas vel servitutem, puta, sacram sive liturgiam, quam Hebrei et Syri vocant בְּרִית מָנוֹד. Similiter utriquaque legent verbum; ali, verbum teys. Que omnia codem recidunt. Senus est, q. d. Multi multas externas victimas hominum et ovum Deo offerunt, et interim negligenter vel impie vivunt, carentes in sacrificiis externis consistere vim sacrificii Deo grati. At errant: nam Deus pro omnibus requirit sacrificium internum, quo anima Deo offeratur, et macetur ad servan-

Moraliter, notent hanc sententiam Religiosi, qui sub obedientia vivunt, et ab ea applicantur operibus Marthæ, ut cum Magdalena orationi et sacrificio tofies vacare non possint, quoties desiderant: atque ex eo dicant, quod obedientia et opus obedientie sit ipsis oratio et sacrificium;